EBÛ ABDULLAH EL-BASRÎ

Evliyânın büyüklerinden. İsmi, Muhammed bin Ahmed bin Sâlim olup, künyesi Ebû Abdullah'dır, Basralı olup doğum ve vefât târihleri belli değildir. Vefâtı, dördüncü asrın başındadır.

Ebû Abdullah el-Basrî, Sehl bin Abdullah-ı Tüsterî'nin (radıyallahü anh) arkadaşı olup, onun talebesi idi. Uzun zaman onun sohbetinde bulunup, feyz aldı. Ondan sonra da bir başka zata talebe olmadı. Onun yolunu devam ettirdi ve onun sözlerini, hâllerini talebelerine anlatırdı. Tarikata da yine üstadı Sehl bin Abdullah-ı Tüsterî'nin tarikati idi. İctihad ehlinden bir zâttı.

Gayet yumuşak huylu ve tatlı sözlü bir zat olan Ebû Abdullah el-Basrî, herkese yumuşaklık ile davranılmasını tavsiye eder ve: "Bir kimse, ayıplarının örtülmesini ve gizlilik perdesinin yırtılmamasını isterse; kendisine asi ve kaba davranana hilm (yumuşaklık) ile muâmele etsin. Ve elinde olan şeylerle insanlara ihsân ve ikramda bulunsun" buyurdu.

Birgün kendisine, "Evliyâ halk içinde nasıl tanınır? Alametleri nelerdir?" diye sorulunca, evliyânın, Allahü teâlânın dostlarının alametlerini şöyle bildirdi: "Evliyâ; dilinin çok tatlı olması, ahlâkının güzel olması, özür dileyenlerin özürünü kabûl etmesi, ister iyi ister kötü olsun, bütün mahlûkata tam bir şefkat ve merhametle, acımasıyla anlaşılır." Ömründe hiç bir kimseyi kırmayan, incitmeyen Ebû Abdullah el-Basrî, en küçük mahlûklara dahi merhamet eder, yolda yürürken bir karıncayı bile ezmemeye çok dikkat ederdi. Dünyâya hiç kıymet vermeyen Ebû Abdullah el-Basrî, insanları Allahü teâlâdan uzaklaştıran şeylerin hepsinin dünyâ olduğunu beyan buyurur ve herkese "Dünyanın oğullarına (dünya malı, mevkii, şan, şöhret, para... v.s.) karşı zâhid olmak, onlara kıymet vermeyip terk etmek; akıllı kişinin şanındandır. Çünkü, onlar kendisini meşgûl eder, Allahü teâlâyı zikretmekten alıkor. Kendisi, din ve dünyâ işlerinin düzgün olmasını istediği hâlde, dünyâ oğulları öyle değildir." Her işinde tevekkül sahibi olan Ebû Abdullah el-Basrî (radıyallahü anh), her işini Allahü teâlâya havale eder, yalnız O'na güvenir, her şeyi O'ndan beklerdi. O tevekkülü, ba'zı cahillerin söylediği gibi hiç bir sebebe yapışmadan, herşeyi Allahü teâlâdan beklemek olarak değil, sebepleri en güzel şekilde yapıp, sebepleri yaratanın Allahü teâlâ olduğunu bilmek ve O'na tam güvenmek olarak kabûl etmiştir ve Tevekkül; Resûlullahın (aleyhisselâm) hâli, kesb; çalışıp kazanmak da, O'nun sünnetidir.

Ebû Abdullah el-Basrî buyurdu ki; "Allahü teâlâ bir kimseye iyilik ile muâmele ederse, o kimseden kerâmetler zuhur eder."

"Kalbden riya hastalığı, ihlâs ile, yalan ise, doğruluk nûru ile giderilir (tedâvi olunur). Kim nefsinin arzu ve isteklerine muhalefet ederse, Allahü teâlâ onu, ünsiyet (muhabbet) makamına kavuşturur."

Buyurdu ki: "Kim Allaha tevekkül ederse, Allahü teâlâ onun kalbini hikmet nûruyla doldurur. Allahü teâlâ her isteğinde ona kâfi gelir, onu sevdiği herşeye kavuşturur. Allahü teâlâ, Talak sûresi 3. âyet-i kerîmede; "Kim Allaha tevekkül ederse, O, ona kâfidir" buyuruyor. Bunun işin Allahü teâlâ her işinde o kimseye kafidir."

"Allahü teâlâya tevekkül etmek farzdır. Çünkü Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde Mâide sûresi 23. âyetinde "Eğer gerçek mü'minlerseniz, Allahü teâlâya tevekkül ediniz."

"Minnet sahibinin ihtiyâcını görmek, dostluğun anahtarıdır."

"Kulunun aklı, hilmi (yumuşaklığı), cömertliği ayıplarını örter. Her halinde doğru olması, onu kuvvetli kılar."

"Allahü teâlânın emrettiği şeylere uy. Kim Allahü teâlânın emirlerine uyarsa, sağlam bir kale içinde hıfz olunmuş olur."

"Akıllı o kimsedir ki; muhaliflerinin, kendisini sevmeyenlerin sohbetinden sakınır."

"Yalancı kerem sahibi, riyakâr huylu olan kimselerle dostluk etmekten kendini uzak tut ve hakîki dostlar ile (Allah adamlarıyla) beraber yaşa. Eğer sahte kerem sahibi kimselerle beraber bulunursan, hakîki dostlardan uzaklaşır, onlarla ülfeti (yakınlığı, muhabbeti) kesersin. Eğer riyakâr, kötü huylu kimselerden usanır, dostluğunu kesersen; helak olmayacak ve yüksek makamlara ulaştırılırsın. Bu hal sende hasıl olduğu zaman, senin için büyük bir kıymet de hasıl olur ve sen kıymetlenirsin (Çünkü, Allahü teâlânın velî kulları, hakîki dostlarıyla beraber bulunanlar, birgün onlardan olurlar.)"

1) Tabakât-üs-sûfiyye sh. 414

2) Hilyet-ül-evliyâ cild-10, sh. 378

3) Tabakât-ül-kübrâ cild-1, sh. 116